

Ростецька С.І.

«Нові ліві» політичні партії в Європі: регіональний зріз

УДК 329.055.4

Ростецька С.І.,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського
національного педагогічного
університету імені К.Д. Ушинського

У статті проаналізовано діяльність «нових лівих» політичних сил у Європі. Охарактеризовано причини активізації їхньої діяльності. Визначено проблеми та перспективи розвитку.

Ключові слова: політичні партії, «нові ліві» політичні партії, партійна система, вибори, демократія.

В статті проаналізована діяльність «нових лівих» політичних сил в Європі. Охарактеризовані причини ак-

тивізації їх діяльності. Определены проблемы и перспективы развития.

Ключевые слова: политические партии, «новые левые» политические партии, партийная система, выборы, демократия.

The activities of the "new left" political parties in Europe are analyzed in the article. Reasons intensify their activities are characterized. Problems and prospects described.

Key words: political parties, "new left" political party, party system, elections, democracy.

Невід'ємною частиною партійних систем країн Європи є партії лівої частини політичного спектру, які після періоду кризи та спаду своєї популярності на етапі становлення демократії знову нарощують політичний вплив як на національному, так і на регіональному рівнях. У практичній площині це виражається в поверненні лівих партій у національні уряди держав регіону. Займаючи ключові посади в кабінетах міністрів, представники європейських лівих партій істотно впливають на основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики країн Європи.

Саме тому зараз актуалізується питання дослідження підвищеного рівня активності «нових лівих» політичних сил у Європі.

Питанням дослідження становлення та розвитку лівих політичних партій становлять праці представників політологічної науки України та інших країн, серед них І.І. Бегей, І.Е. Бекешкіна, Д.Г. Видрін, О.В. Гарань, А. Геррітс, В.П. Горбатенко, М. Даудерстад, Л.Л. Даховник, Л.М. Дунаєва, Ф.М. Кирилюк, Б.Л. Кухта, В.М. Лещенко, В.М. Литвин, О.М. Майборода, Г. Маркус, В.В. Мейтус, О.О. Нікогосян, С.М. Остюченко, А.Д. Пахарєв, Є.В. Перегуда, Е.Ф. Пуфлер, В.Є. Хмелько, О.Г. Чувардинський, О.А. Ярош та інші.

Метою статті є порівняльний аналіз діяльності «нових лівих» політичних сил у Європі, причини їх активізації та перспективи діяльності.

Європейські ліві партії поступово влилися в демократичний політичний процес. Звичайно, це змінило їхні соціальну базу та ідеологію. Першим результатом краху комуністичного світу був кінець своєрідного політичного ліворадикалізму у країнах Заходу, тобто комунізму за московським зразком, однак далеко не всі ліворадикальні сили припинили своє існування. Якщо певні комуністичні партії (Франції, Італії тощо) змушені були трансформуватися та в процесі майже втратили політичну привабливість, то деякі радикальні рухи – невеликі, але дуже активні – існують і досі, наприклад антиглобалістський рух 2000-х років.

Та є й цікавіша еволюція: трансформація політичного ліворадикалізму в рух, що підтримує меншини, мультикультуралізм і культурний лібералізм. Він йде шляхом, започаткованим у 1970-х роках, однак за

останні двадцять років відбулися зміни з огляду на «нормалізацію» економічної програми лівих після 1989 року: переможна соціальна демократія перетворилася на «соціальний лібералізм» у різних країнах Заходу (на чолі з Тоні Блером, Герхардом Шредером тощо). Нині західний лівий рух здебільшого представлений соціал-демократичними партіями, що мають більш-менш соціально ліберальну програму, підтримують об'єднану Європу та ставлять перед собою дуже ліберальні та багатокультурні цілі з точки зору прав індивідів і меншин. Ліву течію цієї основної політичної групи представляють радикальні та зелені партії. Вони не в захваті від економічної програми соціального лібералізму, але схвалюють його соціальні та культурні цілі. Саме тому в більшості країн Європи деякі з цих партій мають змогу ставати членами коаліцій та опинятися при владі.

Таким чином, революційний підйом кінця 1960-х – початку 1970-х років зробив ліворадикальні марксистські організації популярними в масовій свідомості трудящих, а неоліберальна політика панівних класів і відверто погоджувальна позиція посібників «старих» робітничих партій в 1980-ті роки та в першій половині 1990-х років привели до відтоку до ліворадикальних марксистських організацій значної частини голосів виборців та їх міцному закріпленню в загальноєвропейській політичного життя.

Але цього все одно недостатньо, щоб змагатися «на рівних» з великими буржуазними партіями «порядку», що мають за спиною багатомільярдні бюджети й підтримку всього капіталістичного класу. Марксистські організації навряд чи отримають парламентську більшість за відсутності революційної ситуації. І звідси випливає тактика тиску на парламентську громаду: перед внесенням соціалістичною марксистською фракцією законопроекту щодо прогресивної соціальної реформи навколо цієї передбачуваної соціальної реформи розгортається довгострокова кампанія мітингів і пікетів, щоб завойовувати таким чином громадську думку країни або регіону; і коли громадська думка завойована й більшість громадян країни або регіону виступають за цю передбачувану реформу, соціалістична марксистська фракція вносить законопроект соціальної

реформи, і буржуазній партії, щоб не втратити популярність, доводиться, зціпивши зуби, голосувати за нього (може, тільки трохи пом'якшивши його соціальне вістря). І такі «кампанії» розгортаються щодо усіх галузей суспільного життя.

У сучасних соціальних реаліях Європи нову ліво-радикальну політичну нішу займають не «ортодоксальні» комуністи, а «нові ліві», що виникли або ж підсилили вплив саме з настанням у 2009-му глобальної кризи. Ці партії займають лівосоціалістичні позиції, здані старими соціал-демократіями, які пішли в сторону неолібералізму, і часто висувають ліворадикальні лозунги, але на ділі майже без бою йдуть на згоду.

Щодо мети й організації нових лівих, то вони дещо змінилися з часом і викликами сьогодення. Для початку – мета. Світ зіткнувся з новим історичним фактом, а саме з перспективою або необхідністю радикальної зміни, революції всередині та щодо високорозвиненого, технічно прогресивного індустріального суспільства, до того ж добре функціонуючого й інтегрованого суспільства. Цей новий історичний факт вимагає перегляду лівих понять. Стару модель більше не можна використовувати. Картину того, як відбулася революція 1917 року, можна вважати малореальною й утопічною. Мета лівих зараз – це щось на зразок поступової дезінтеграції системи, у якій інтереси, основні завдання та напрями діяльності зміщуються на локальний і регіональний рівні.

Традиційні організаційні форми, такі як парламентська партія, застаріли. Мабуть, не існує жодної партії, яка дуже скоро не стала б жертвою загальної, тотальної політичної корупції, що пронизує весь політичний світ. Те, що можна, здається, протиставити цим формам, – це абсолютно відкрита організація, розсипана на малі, надзвичайно гнучкі й автономні групи, що діють всюди на місцях.

На думку Геберта Маркузе, нові ліві сьогодні – єдина надія. Їхнє завдання полягає в тому, щоб готувати себе й інших, не вичікувати, а сьогодні та завтра в думках і вчинках морально і політично готуватися до того часу, коли все більш гострі конфлікти корпоративного капіталізму втратять свій репресивний контекст і відкриються нові простори для реальної роботи на благо вільного соціалізму. Перспективи для нових лівих сприятливі, але тільки в тому разі, якщо вони збережуть свою нинішню активність. Завжди будуть періоди спадів. Жоден рух не може розвиватися в одному й тому ж темпі. Тому вже те було б успіхом, якби вони зберегли свою активність [5].

Як зазначає Среко Хорват, нові ліві партії зіткнулися і з таким парадоксом: хоча вони прекрасно розуміють, що держава загального добробуту була результатом історичного компромісу між працею та капіталом, вони змушені боротися за соціальну державу, тому що в минулому вона було захисником системи охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, соціального страхування. Так виникає

питання: як уникнути помилок німецьких зелених або британських партій «третього шляху»? Як зберегти найкраще з того, що було в «державі загального добробуту», і знову не потрапити в пастку зміцнення капіталізму? На думку Среко Хорвата, оскільки нинішній європейський істеблішмент здатний тільки на поглиблення кризи й таким чином безпосередньо породжує всі ці відверто неонацистські банди, майбутнє у Європи є тільки з лівими силами. І тільки ліві здатні змінити своє майбутнє, позбувшись прекраснодушності, взявшись за справу, засукавши рукава [7].

Яскравим прикладом активності та результативності «нових лівих» є перемога в Греції партії «СІРІЗА». Криза переформатувала політичну систему Греції, яка перш за все ґрунтувалася на зміні біля керма влади ПАСОК і правої «Нової демократії» (НД). У цих партіях народ розчарувався. Виник запит на якусь «третю силу», і цей запит найкраще задовольнив блок СІРІЗА, цей складний конгломерат соціалістів, екологів, троцькістів, маоїстів тощо.

Показово, що ще на виборах 2009 року СІРІЗА отримала всього-на-всього 4,6% голосів, і саме криза зумовила злет її популярності. Крім двох передвиборних кампаній, на яких СІРІЗА перемогла під керівництвом Ціпраса, він також організував переможний референдум, який став свого роду вотумом довіри уряду 39-річного Ціпраса. Результати референдуму так і не були ні ратифіковані, ні опубліковані. Незважаючи на вихід із партії багатьох своїх прихильників, Ціпрас зміг здобути перемогу на других загальнонаціональних виборах, і це попри те, що уряду довелося поступитися в протистоянні з міжнародними кредиторами Греції. Він переміг, навіть якщо перемога коштувала поділу влади з крайньоконсервативною популістською партією «Незалежні греки» та відмови від співпраці з більш близькими (за політичним спектром) партіями ПАСОК і з комуністами.

Греки вже відчули відносну стабільність ситуації, коли 20 вересня минулого року Ціпрас і СІРІЗА знову здобули перемогу, хоча й не зібравши абсолютну більшість голосів. Відколотися від СІРІЗА ліворадикали, які заснували рух «Популярний союз» і знову зазнали поразки, не здолавши тривідсотковий бар'єр. СІРІЗА потрібна була коаліція для підтримки, і, незважаючи на протести центристів і Брюсселя, Ціпрас знову домовився з радикалами з партії «Незалежні греки» і домогся невеликої переваги в парламенті. Нова політика передбачала скорочення пенсій, підвищення податків і перегляд чинної системи соціального захисту. Люди стали висловлювати своє невдоволення політикою жорсткої економії, від якої СІРІЗА спочатку відмовлялася. Демонстрації протесту стали звичайною справою для грецької столиці.

На думку Стаматіса Гланісіса, керівництво грецького кабінету відчувало, що «вітер задмухав в інший бік». Крім того, протестувати на вулиці Афін сьогодні

виходять ті, хто ще вчора підтримував СІРІЗА: держслужбовці, дрібні чиновники, робітники, фермери та пенсіонери. Люди починають відвертатися від політики ліворадикалів, відчувши на собі негативні наслідки компромісу з Брюсселем. Через рік після приходу на політичну сцену Греції, після двох перемог на виборах і ще одного вдалого референдуму Ціпрас і СІРІЗА, схоже, потрапили в скрутне становище. Але з огляду на стійкість політика і його партії та здатність Ціпраса «пересмикувати карти на свою користь», відіграючи довіру виборців, не дивно, якщо другий рік при владі стане ще більш спекотним і для всієї Греції, і для уряду [2].

Але, тим не менш, 17 жовтня 2016 року прем'єр-міністр Греції Алексіс Ціпрас був переобраний головою партії «Коаліція радикальних лівих» (СІРІЗА). За нього віддали голоси 93,54% делегатів партійного з'їзду, повідомила виборча комісія. Брати участь в обранні голови СІРІЗА могли 2 926 делегатів. Проголосували 2 758 делегатів, з яких 2 548 віддали голоси за Ціпраса; 176 бюлетенів були заповнені, 34 – визнані недійсними.

З'їзд проходив під гаслом «3 лівими вперед до Греції, яку ми заслужили. Соціальна справедливість – Демократія – Справедливий розвиток». З'їзд обговорив програму «Ліви в 21-му столітті». Ціпрас двічі виступив на з'їзді. Він описав економічну ситуацію в країні після 20 місяців правління лівого уряду, завдання в економіці, соціальній сфері, завдання партії. Прем'єр, зокрема, зажадав від кредиторів виконання взятих ними зобов'язань щодо зменшення тягаря боргу, заявивши, що затримка неприйнятна [8].

Заслугує на увагу звернення до діяльності іспанської політичної сили «Подемос». Партія ця виникла зовсім недавно – у січні 2014 року, викристалізувавшись з іспанського аналога руху Occupy Wall Street. Соціальну базу «Подемос» складають робітничий клас і ліви середні шари, і вона теж тіснить традиційних лівих і комуністів. Програма партії: 35-годинний робочий тиждень, вихід на пенсію в 60 років, відмова від неоліберальних реформ і заходів суворої економії, протидія диктату Німеччини та «фінансової трійки». Важлива особливість «Подемос» – її децентралізована, «мережева» організаційна структура. У партію входять люди різних поглядів; дехто вважає за потрібне відмовитися від «лякаючої» марксистської фразеології. Лідер – Пабло Іглесіас Турріон, 36 років, колись перебував у Союзі молодих комуністів Іспанії, активіст антиглобалістського руху, викладач політології та телеведучий. Його докторська дисертація, яку він захистив у 2008-му, написана на тему громадянської непокорі як форми боротьби з владою [4]. Формально «Подемос» не має керівництва або центрального офісу, організовуючи свою діяльність через 400 кіл (політичних клубів), у які можуть вступити всі охочі. Кола виникли по всій країні, як колись політичні клуби у Франції перед революцією

1789 року, і кожен з них несе відповідальність за вирішення однієї конкретної проблеми. Таким чином «Подемос» залучає до політичної боротьби абсолютно всіх своїх прихильників, а не вибудовує старомодну ієрархію партійної номенклатури.

Остання виборча кампанія в Іспанії (червень 2016 року) проходила досить жваво, що було викликано, зокрема, створенням виборчого блоку «Унідос» – «Подемос». Партія «Унідос» («Об'єднані ліви») належить до найбільш лівої частини політичного спектра Іспанії: вона містить кілька політичних об'єднань, включаючи Комуністичну партію Іспанії. Створення настільки радикально лівого блоку викликало бурхливу реакцію з боку політичних опонентів. Крайній євроскептицизм партій «Подемос» і «Унідос» змусив втрутитися в справу навіть керівництво Євросоюзу, яке поспішило перешкодити створенню політичної коаліції «Унідос» – «Подемос» та Іспанської соціалістичної робочої партії [3].

У результаті виборів блок «Унідос» – «Подемос» отримав 21,1% голосів виборців, що на 3,4% менше, ніж набрав один «Подемос» за рік до цього. Проте кількість місць у нижній палаті в нього залишилося незмінним – 71 (мабуть, не всім прихильникам «Подемос» сподобався союз із комуністами).

Простежується активізація діяльності «нових лівих» і в Словенії. Так, найбільш популярною партією стала «Ініціатива за демократичний соціалізм», як і «Подемос», вона виникли всього за кілька місяців до останніх європейських виборів і мають підтримку з боку інших лівих партій Європи, таких як «Сіріза». Як і в Греції та Іспанії, передумовами створення нової лівої сили стали скорочення працівників і масове безробіття, які особливо вдарили по Словенії в 2012–2013 роках та вивели людей на вулиці. Масові протести вперше пролунали в Маріборі, потім поширилися по всій країні. Вперше з кінця 1980-х відбувся справжній демократичний вибух більш-менш спонтанних протестів. Протести були організовані не опозиційними партіями або профспілками, а різними соціальними групами, людьми з різними політичними поглядами та різних поколінь: молодими і старими, робітниками і студентами, ЛГБТ-активістами, працівниками з непостійною зайнятістю, екологами, анархістами і соціалістами. Усі ці політичні групи вимагали глибоких соціальних змін, але перш за все вони були об'єднані навколо одних і тих же політичних гасел, які були головним чином спрямовані проти керівного політико-економічного класу: «Досить! Досить з них!» (Gotov je! Gotovi so!) Протести були спрямовані проти політики жорсткої економії.

Як зазначає словенський дослідник Гал Кірн, особливість нової партії не тільки в тому, що в ній багато нових облич; ініціатива заснована на горизонтальних принципах, відмінних від тих, що асоціюються з традиційною партійною структурою. У ІДС немає посади голови – він замінений позицією координатора, який є юридичним представником і який також зайнятий

об'єднанням роботи інших координаторів (з міжнародних зв'язків, економічної програми, регіонального розширення, сільського господарства, екології тощо). Реальним політичним впливом володіє Рада, що обирається шляхом прямих виборів щорічно на з'їзді. Між з'їздами саме Рада має найбільші владу та повноваження. Рада містить 31 активіста, обраного на з'їзді, і 26 делегатів місцевих відділень партії. Ідея такої структури полягає в тому, щоб зробити владу настільки розсіяною, наскільки можливо, і щоб кожен член партії мав можливість брати участь в процесі партбудівництва.

Організація місцевих ініціатив, приєднання до соціальних рухів та інших прогресивних сил повинні залишатися ключовим аспектом діяльності ІДС, тоді як з точки зору програми слід згадати принаймні кілька інших ключових пунктів, спрямованих на подолання капіталістичної кризи: відновлення і подальший розвиток якості державних послуг для всіх; введення множинних форм прямої демократії (наприклад, загальний бюджет, право на місто, електронна демократія); організація економічної демократії (наприклад, кооперативи, робоче самоврядування); економічна політика, яка прагне до екологічно сталого розвитку та повної зайнятості зі скороченням робочого дня; підвищення мінімальної зарплати до 70% відсотків від середньої зарплати; перетворення та націоналізація банків; підвищення прогресивного податку. Деякі з цих пунктів повинні бути розглянуті на місцевому та національному рівні, тоді як інші – на європейському і навіть на глобальному [1].

Щодо участі «нових лівих сил» у Європарламенті, то за результатами виборів 2014 року у фракції «Європейські об'єднані ліві / Ліві-зелені Півночі» (EUL / NGL, вона містить як членів Партії європейських лівих і «Північного альянсу зелених і лівих», так і членів окремих партій) за підсумками виборів 52 депутати. Це на 17 осіб більше, ніж було, але не дотягує навіть до передвиборчих прогнозів, які відводили їм до 67 місць [6].

На думку Поста Чарльза, два фактори визначають майбутнє «нових лівих» політичних утворень. Перший (і найважливіший) – це результат позапарламентської боротьби із жорсткою економією та приватизацією, котрий характеризує політичну свідомість і впевненість партійних активістів та широких верств робітничого класу й народних рухів. Другий – це відносна сила «войовничої меншості» робітників на місцях, активістів руху і свідомих антикапіталістичних лівих всередині цих партій, з одного боку, та сили офіційного реформізму, з іншого боку.

Ключем буде відродження раціонального ядра ленінізму: передача розподілу праці між партіями, профспілками та рухами організації радикальних і революційних активістів, які намагаються оскаржити сили офіційного реформізму в проведенні масової боротьби. Іншими словами, те, чи може

«войовнича меншість» трансформувати ці партії в організації, що оскаржуватимуть напрями всієї боротьби, як виборчої, так і позавиборчої, і те, чи здатні будуть посадовці партії профспілок підтримувати розподіл між «політикою» (вибори) та «економікою» (профспілкова боротьба), – покаже майбутнє цих партій [9, с. 180].

Отже, навіть перебуваючи в парламентській меншості, ці організації можуть, використовуючи позапарламентські «важелі» студентських, екологічних, соціальних і політичних рухів та ініціатив, відігравати активну роль в політичному житті власних країн: як протидіяти неоліберальній політиці своїх урядів, так і проводити прогресивні соціальні реформи в інтересах найманих працівників і соціально незахищених верств населення – пенсіонерів і мігрантів. Однак подібна політика поступових соціальних реформ можлива лише в основних центрах накопичення капіталу – Європейському Союзу, США та Японії, де буржуазія у своєму розпорядженні має вільний капітал для їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кирн Г. Новая левая партия в Словении: Инициатива за демократический социализм / Г. Кирн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://openleft.ru/?p=2412>.
2. Самантис Г. Алексис Ципрас и Сириза: год у власти / Г. Стаматис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.euronews.com/2016/01/23/a-hard-right-turn-for-greece-s-radical-left>.
3. Желтов М.В. Испания: крах двухпартийной системы, или евроскептицизм по-пиренейски / М.В. Желтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://izbircom.com/2016/07/05/>.
4. Королев Д. Кризис в Европе и новые европейские левые / Д. Королев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/evropa/krizis-v-evrope-i-novye-evropeiskie-levye.htm>.
5. Маркузе Г. К ситуации новых левых / Г. Маркузе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://scepis.net/library/id_2570.html.
6. Пилаш Д. Левые в новом Европарламенте / Д. Пилаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/levye-v-novom-evroparlamente/>.
7. Хорват С. Новые левые партии Европы могут осуществить мечты 1968 года / С. Хорват [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com>.
8. Ципрас переизбран главой партии СИРИЗА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/world/3758286-tsypras-pereyzbranhlavoi-partyy-syryza>.
9. Post C. What is left of Leninism? New European left parties in historical perspective / C. Post // Socialist Register. The Question of Strategy. – 2013. – Vol 49. – P. 175–197